

MANEX ERDOZAINZI-ETXART

Bibliografia

AGURTZANE ORTIZ

Manex Erdozaintzi-Etxart-en heriotzaren X. urteurrena ospatzen den urte honetan, hain obra zabala eta gutxi ezaguna duen idazle honen bibliografia osatzeko premia ikusi dugu.

1934. urtean Behe Nafarroako Ibarla herrian jaioa, oso goiz azaldu zuen Manexek idazteko bokazioa, eta bizitza guztian herri-minak, euskal kontzientziak, fedea eta bere inguruan ikusten eta sentitzen zuen gertakari orok bultzaturik idazteari ekin zion, hainbat zereginak eta karguek uzten zizkioten tarte urrietan.

Erdozaintziren produkzioa, hiru multzo nagusitan bana daiteke: poesia (prosazko idazki literarioak oso eskas dira), artikuluak eta predikuak. Hiruak konstante bat izan dira bere

bizitzan, eta hasiera-hasieratik heriotzerarte, gizon honen hiru alderdiak azaltzen zaizkigu berauetan: poeta, euskaltzale eta abertzalea, eta fede gizona.

Manexen olerkiak eta artikulua Euskal Herriko egunkari eta aldizkari anitzetan argitaratuak izan dira: *Jakin, Oleriti, Herria, Maiatz, Eusko Gogoa, Gazte, Elgar, Gure Herria, Anaitasuna, Herriz-Herri...* Bere artikulua goituzen eta laburdura ezberdinez ere sinatzen zituen: Manex Ibarralde, Ostogia, MO, FA, FAEE, AEE. Hiru liburu ere argitaratu dira, nobela bat eta bi olerki bilduma. Hau guztiaz gain, idazlea bizi izandako Donapaleuko Frantziskotarren liburutegian idatzi, paper eta kuaderno ugari dauzkagu: sekula argitaratu ez diren olerki eta artikulua, hauen zirriborro, zati eta aldaerak, igorri eta jasotako gutunak, egunkari pertsonalak...

Gutunak eta egunkariak gero azterketa baterako utziaz, testu hauek bildu, genero ezberdinetan sailkatu eta kronologikoki ordenatu ditugu. Askok ez zuten datarik, eta zenbait kasutan hauen jatorria igarri ahal izan badugu ere, beste kasu askotan askoz zailagoa gertatzen da. Hauek zerrenda bereizi batean ematen ditugu, denborarekin gure ikerketak berauen jatorria asmatzen lagunduko gaituelakoan. Ez ditugu hizkuntzak banatu, euskaraz eta frantsesez dagoena, beraz, batera doa.

Amaitzeko esan, bibliografia hau ez dela erabat behinbetikoa. Autore honi buruzko azterketan murgildu ahala, idatzi eta testu berriak agertuko zaizkigu dudarik gabe, bere bibliografia zabaltzen eta osatzen joango garelarik. Hau lehen pausu apal bat besterik ez da eta gehiengoa eta garrantzizkoena bildu dugulakoan gaude.

POESIA

LIBURUAK

— *Hinki-Hanka*, Elkar, Donostia 1978. 113 or.

1958-1976 bitarteko 32 poema dira, Donapaleun, Domin txainen, Tolosan, Parisen eta Britainian idatziak. Hauetako batzuk *Jakin, Herria* eta batipat *Oleriti* aldizkarietan argitara-

tuak izan ziren aurretik eta zenbaitzuk ondoren ere. Idazleak berak aitzin-solasa idatzi zuen.

— *Herri Honen Erraietan*, Maiatz, Baiona 1985. 46 or.

1974an idatziriko poema luzea. 1982an *Maiatz* aldizkariaren 1.alean argitaratua izan zen lehen aldiz, eta *Maiatz*-ek berak liburuxka moduan argitara eman zuen 1985eko 5ean. 1994ko ekainean poesi bilduma berri batean birargitaratua izan da.

— *Bizitza Pilpirak*, *Nafarroari poema irekia*, *Herri Honen Erraietan*, Maiatz, Baiona 1994ko ekaina. 109 or.

Argitalpen honetan Erdozaintziren hiru poema bilduma dauzkagu; alde batetik *Herri Honen Erraietan* 1985eko forma berean birargitaratua, eta bestetik autorearen paperen artean aurkituriko bi poema multzo ezezagun: *Bizitza Pilpirak* 1976, 1979 eta 1980ko 12 poemez osatua eta Erdozaintzik 1981ean Domintxainen burutua (ez dakigu oraindik nonbaiten argitaratzeko edo aurkezteko asmoz), eta *Nafarroari poema irekia* («Sinesten dut» eta «Errepikak» poemekin batera) 1977koa.

ALDIZKARIETAN ARGITARATUTAKO POEMA SOLTEAK

— «Klotchereko kurutzea» (*Euzko Gogoia*, 5-6 zenb. 1958, 432 or.; Orsay-n 1953ko urriak 31an idatzia)

— «Jauna mintzo» (*Gazte* 1960 ?)

— «Amentsaren lana» (Orsay-n 1958ko otsailak 28; *Gazte*, 1960ko martxoa Mañex Ibarralde izenpean)

— «Biak bat» (*Gazte*, 1960ko otsaila Mañech Ibarralde izenpean. Frantsesezko bertsioa ere badago)

— «Au pays de la Corrèze» (*Elgar*, 1961eko urtarrila; Donapaleun, 1960ko azaroak 23an idatzia)

— «Hogoitabortzgarren oreneko meditazioa!» (Arantzazun, 1965eko iraila, *Olerti*, 1966ko azaroa)

POEMA ARGITARAGABEAK

Datadunak

— «Neure amari»(1949ko maiatzak 20)

- «Le jour de l'exilé» (Briven, 1949ko maiatzak 24)
- «Irri egiteko pertsu batzu» (1950ko pazkoa)
- «Neure amari» (1950ko ekainak 4)
- /Itsasoa, itsasoa oi zonbat eder/ (Hendaian oporretan, 1950ko abuztua)
- «Maiteari» (1950ko abenduak 3)
- «Gau batez» (1950ko abenduak 22)
- «Itsasoaren botza» (1950ko abenduak 23)
- /Lili bat ikusi dut baratze batean.../ (1952-53 arteko argazkien artean aurkitua)
- «Amaren amentsa» (1953ko maiatzak 31)
- «Zeruko ama» (1953ko azaroak 4)
- «Chori kantari» (1953ko azaroak 3)
- /Igande gau hartan.../ (Parisen, 1957ko uztailak 1)
- «Larrazkena» (Livry-Gargan-en, 1958ko urriak 20)
- «Bihotzean argi» (Donapaleun, 1960ko martxoak 24)
- «Visage d'ami» (Donapaleun, 1960ko azaroak 23)
- «Han nunbait bidean...» (1964ko udazkena)
- «Amets bat eta beste» (Tolosan 1971eko azaroa)
- «Zure intziriak ama» (1973 ? ; 1972.urte amaieran ama eritu eta 1973ko urtarrilean hil egin zen)
- «Eiherazain Iholdin « (Toberak Iholdin, 1974ko abendua)
- «1975eko odolketak Euzkadin» (1975 ?)
- /Burgosen Barzelonan eta Madrilen.../ (1975eko urrian; hilabete horretan 3 hiriburuetan erahildako 5 euskaldunen omenez)
- «Nor othe giren» (1975eko urria)
- «Zure soa dabila...» (Tolosan, 1976ko otsailak 26)
- /Pagoen hostoiletan/ (1977ko maiatza ?)
- «Gure ingurumena» (1977ko uztailak 16)
- «Managuako bideak» (1979ko uztailak 20. Xenpelar saria 1984an.)

- «Din...Dan...Hil zeinuak...» (Domintxainen, 1979ko udaberria, bere anaia Piarrañoren heriotzea dela eta.)
- «Zureak gaituzu Jauna» (Domintxainen, 1979ko martxoak 26)
- «Inguruetan» (Corsica Ajaccion, 1980ko ekainak 10)
- «Gau eskolak eskatutako olerkiak» (1981eko martxoak 19)
- «Euskadi» (Domintxainen, 1982ko azaroak 11)
- «Haritza» (1983)
- «Atzo gauean» (1983)
- «Intzirien artetik» (1983)
- «Zeure larruaren minberan» (1983)
- «Trein Honen Drangalan» (1983 Euskadi-Paris bidaiara. 13 poesien bilduma)
- «Bere jakitatean» (Trenean Parise-Euskadi, 1983ko maiatzak 21)
- «Pasatzean» (Trenean Parise-Euskadi, 1983ko maiatzak 21)
- «Emazte bat lanbroan» (Parisen, 1983ko maiatzak 16)
- «Pariseko metroan» (1983ko maiatzak 16)
- «Gure etsaiak» (Donapaleun, 1984ko apirilak 15. Azken poema)

Data gabeak

- «Iruzkiaren kantua edo kreaturen gorripaldiak» (1949 ?)
- «Andre dena Mariaren bederatziurruneko othoitza»
- /San Frantsesen ondotik.../
- /Zendako Jauna?/ (1956-58 ?)
- /Aire enborratik .../ (1964 ?)
- /Su bihotzean/ (1966 ?)
- /Jainkoaren ospea: gizonki bizia/
- «Lore gorrien balada»
- «Echografia»
- /Nori ez zaio deskantzu leku.../

- «Bakartasuna»
- «Agur, Eskuara»
- «Poeta bat nere erraietan...»
- /Alegera dira/
- /Herrian, askok bazakiten../
- /Zoaz Noa Goaz.../
- /Haur guziek bezala.../
- /Ibarla bas-herriko umea naiz/
- «Libertatearen seinalea»
- «Etzen kantu bat»
- /Barda uono.../
- «Pilotarien biltzarra»
- /Aspaldi hontan haize hegoak zoratu zidan burua.../
- /Noizbait ur xirripak.../
- /Gogoak eskuari/
- «Oi eguberri gaua...»
- /Gu gira gu Euskaldunak/
- /Herri hau Euskadi deitzen da.../
- /Kartak mahai gainean pausatuko dituzu.../
- /Ez nuen nigarririk.../
- «Kaiioletan» (Tolosan, abenduaren 11an)
- /Askatasunari.../
- /Osto berdeak.../
- «Egungo berrietatik...» (1976 ?)
- «Xahakoa eta makila» (1977-79 ?)
- «Hemengo Elizari» (1979 ?)
- /Bakotxa bere tokirat.../
- «Kanta zak xoria»
- «Ama begira zazu...»
- /Gaur ilhun duk zeruan.../
- «Metroan»

- /Neuilly, Passy, Auteuil.../
- /Beren erreglamendua oso sinplea zen/
- /Oi gau zohardia nere begien amentsa/

PROSA

LIBURUAK

— *Gauaren atzekaldean*; 1982an Elkar-en eskutik argitaratutako elaberria da. Orain ezagutzen dugun hau, Manexek aurretik idatzi zuen zenbait bertsioren moldaketaren emaitza da. 1973an *Ilargi umea* izeneko nobela laburra idatzi zuen (*Izerdizko gunetan* dugu honen beste bertsiio edo moldaketa baten izenburua) eta Beasaingo lehiaketa batetara bidali zuen. Ondorengo urteetan lan hau moldatuz joango zen, azkenean, elaberri gisa 1981eko ekainean Elkar argitaletxeari bidali eta handik urte betera argitaratua izan zen arte, gaur ezagutzen dugun titulupean.

PROSA ARGITARAGABEA

— *Behin eta berriro*, (Itsas-Haize) Donostiako Hiria XIX. ipuin lehiaketa 1977.

Datarik gabeak

— *Ur xortak bezala*. Prosa eta poesia nahasten duen hiru orritako kontaketa laburra, erdi filosofikoa, erdi erlijiosoa.

— *Ene Aita!* Parisen, 1957an (?) Bere aitaren heriotzea dela eta.

ARTIKULU ETA SAIAKERAK

ARGITARATUTAKO ARTIKULUAK

- Gretchioko eguberri gaua (*Herria*, 1955eko abendua).
- Prêtre du Seigneur (*Basque Éclair*, 1956ko urtarrila).

— Euskal kultura baten behar gorria (*Herria*, 1956ko apirilak 5., M.Ostogia izenaz zinatua.) Artikulu honi Lafittek erantzun egin zion «Ostogia» Jaunari» izeneko beste artikulu baten bidez apirilaren 19ko alean. Honek ere Manexen erantzuna jasoko zuen hurrengo hilabetean.

— Denak eskuz esku, sail berean (*Herria*, 1956ko maiatzak 10).

— Problème actuel: l'enseignement de la langue basque (*Gure Herria*, 1956ko maiatza-ekaina, 239.)

— Uzkur-mina (*Herria*, 1956ko ekaina).

— Pour une action efficace... (*Elgar*, 1956)

— Euzko-Gogoa (*Elgar*, 1958ko urtarrila)

— Edouard Herriot (*Jakin*, 3 zenb. 1957, 97-106 or.)

— Réflexions sur des problèmes basques (*Elgar*, 1957ko maiatza (voir janvier 1957))

— Attitude Basque et jeunes nations en marche (*Elgar*, 1957ko maiatza-ekaina)

— Euskal billerak Hazparne'n (*Jakin*, Uztailaren 23-28, 4 zenb. 1957, 80-84 or.)

— Les journées d'EMBATA à Hasparren (*Elgar*, 1957ko azaroa)

— Pour une action efficace: Faire «Oeuvre d'homme» (*Elgar*, 1959ko urtarrila)

— Le père Lhande (*Elgar*, 1959ko apirila)

— Pour une action efficace: Le devoir d'intelligence (*Elgar*, 1959ko maiatza)

— «Berri ona» etorri zauku (*Jakin*, 10 zenb. 1959, 19-27 or.)

— Aurrider bertsolariak, zuer begira dago Eskualdun jendea (*Gure Herria*, 6.zenb. 1959ko abendua, 337 or.)

— Le merci du Frère quêteur (Fr. Gabriel eta Erdozaintzi) (*Autour du Clocher.- Bulletin mensuel interparoissial de la Soule*, 1960ko ekaina)

— «Berri ona» etorri zauku.(Jarraipena) (*Jakin*, 12 zenb. 1960, 19-23 or.)

- «Berri ona» etorri zauku.(Jarraipena) (*Jakin*, 14 zenb. 1961, 7-1 or.)
- «Berri ona» etorri zauku. II. Jainkoaren erresuman sar-
tzea: Bateioa (*Jakin*, 15 zenb. 1961, 12-15 or.)
- Gure Girixtino bokazionearen zimenduak (*Jakin*, 17 zenb.
1964, 11-17 or.)
- Bertsojarisme en Pays Basque (*Elgar*, 1965eko otsaila)
- Txomin Agirre «Ondarrak» (*Gure Herria*, 1.zenb. 61 or.;
Elgar, 1965eko maiatza)
- Fededun eta fedetzaile (*Jakin*, 23 zenb. 1966, 52-59 or.)
- Eskual irakurgaiak. (Parisen 1965eko abenduan ida-
tzia;*Gure Herria*, 4.zenb. 1966ko urria, 235 or.; 1966ko urrian
Elgar- i igorria.)
- Udatiarrekilan (*Herria*, 887 zenb. 1967ko uztaila)
- Egunean eguneko borroka (saiakera) (*Jakin*, 33 zenb.1968,
36-43 or.; *Gure Herria*-ra 1968ko urriak 31an bidalia)
- Ipar Euskal Herria (*Herria*, 1970ko martxoa; *Elgar*, 1970ko
apirila)
- Elizarik behar ote dugu? (*Anaitasuna*, 233.zenb. 1972ko
apirilak 30, 11 or.)
- Ekainak 21 Parisen (*Anaitasuna*; 1973ko uztailak 6an ida-
tzia)
- Ezkurrak-jutsi (*Herria*, 1270 zenb. 1974ko abendua)
- Helduen katekesia (*Herria*, 1284. zenb. 1975eko otsaila)
- Herria eta Eliza (1975ko urtarrilak 26an Hendaian izen
berarekin ospatuko zen bilerarako deialdia. *Fedegintza*, 1.
zenb., Baiona, 1975ko abuztuan.)
- Nos chemins d'Emmaus (*Notre lien*, 1983ko bazkoa)
- La culture basque en Soule (*Herriz-Herri*, 128. zenb.
1983ko maiatzak 5, 10.)
- Piarres Lafitte Jaunari omenaldia (*Herriz-Herri*, 131.
zenb., 1983ko maiatzak 26, 8 or.)
- Des frères en chapitre des nattes (*Notre lien*, 1983ko
ekaina)

ARTIKULU ARGITARAGABEAK

- San Frantses Asisakoa (Pauen, 1954-1956)
- Bas-herrian barna (Pauen, 1955eko uztailak 6)
- «Eskualdun Gazteria» batasunaz (Larزابalen, 1960ko otsailak 14)
- L'espérance aujourd'hui. L'esperance dans l'écriture sainte. (Auch-en, 1968ko ekainak 8-9)
- La conversion du coeur (Auch-en, 1968ko azaroak 24)
- Deux grands modèles de fonctionnement de groupe. La conduite de réunion. (Nimes-en, 1970ko apirillean azaldutako lana)
- De quelques obstacles aux communications interpersonnelles (Nimes-en, 1970ko maiatzean azaldutako lana)
- Comment entendre être situé dans le monde? (1970ko uztaila)
- Elements pour une vie religieuse aujourd'hui (Akitaniako Tolosan, 1971eko apirila)
- Approche théorique et pratique de la conduite d'entretiens (Akitaniako Tolosan, 1972ko maiatza)
- Perspectives de la vie religieuse aujourd'hui (II) (Guipéroux-eko abatetxea, 1973ko abuztuak 5)
- Duela 750 urte (Domintxainen, 1976ko urriaren 11an idatzia)
- Prière et Politique (Briven, 1977ko uztailak 24-28)
- La chanson basque contemporaine (1979ko urtarrilan Tolosan eginiko lana)

DATA GABEAK

- Betiko borroka; Jalgi hadi plazarat! Bizi nahia.
- Eguberri aintzineko denbora edo abendoa.
- Gizakentearen erlijioezko edestia.
- Ene praktika oharra. (Bukatu gabea)
- Eskualdungoaren zimenduak kordokatuak. (Zonbeit arrangura nahas-mahas eskualdungoaz).

— Pedagogia berri bati buruz (*Jakin*-en enkarguz Manexek eginiko behin-behineko anotapen pedagogikoak. 60 or.)

PREDIKUAK

Donapaleuko frantziskotarren etxean 215 sermoi bildu ditugu, Erdozaintzik bere bizitza pastoral osoan zehar emanak. Lehena 1958ko azaroan datatua da (Manex apez ordenatua izan zen urtea), eta azkena 1983ko martxoan. Badakigu hala ere, bere heriotzera arte, 1984.urterarte, alegia, predikuak ematen jardun zela, baina ez daukagu horien daturik. Izan ere, datarik eta kokapenik gabeko sermoi ugari dago hauen artean, 58 hain zuzen ere. Idatzi guzti hauen sailkapen zehaztago bat burutuko dugu aurrerago.

Prediku hauetan frantsesez idatzirik daudenak nagusitzen dira, euskarazkoak 57 besterik ez dira (158 frantsesez). Hau ulertzekoa da kontutan hartzen badugu, euskal herrietan ere askotan erdarazko sermoiak eman izateaz gain, Euskal Herri-
tik kanpo luzaro ibili zela bere lan pastoral egiten. Bere sermoiak entzun ahal izan zituzten beraz, Ipar Euskal Herriko hainbat eta hainbat herri eta hirietan, Behenafarroan eta Zube-
roan batipat, hala nola Akitania osoko hiri nagusienetan (Pabe, Oloron, Ortese, Salies de Béarn ...), ekialdeko Pirinioetan (Auch, Toulouse, Rodez...), bai eta Parise inguruko zenbait herrietan ere (Chelles, Clichy, Livry-Gargan...).

MANEX ERDOZAINTZIRI BURUZKO BIBLIOGRAFIA

ARTIKULUAK

— *Argia* aldizkaria, 1983ko otsailak 13. Manex Erdozaintzirekin elkarrizketa.

— *Herriz Herri*, 179.zenb., 1984ko maiatzak 3. Erdozaintziren heriotzea dela eta. 1983ko *Argia* ko elkarrizketaren birrargitarapena.

— «Manex Erdozaintziren oroitzapenez» *Egin*, 1984ko maiatzak 17.

— *Herriz Herri*, 1984ko ekainak 7. Idazle ezberdinen artikuluek osatutako ale berezia.

— «Ene bihotza lehertzean... sinesten dut. manex Erdozaintziaren fedea aitormena» Paulo Agirrebaltzategi, *Herria* 2000 Eliza 65. zenb., 1984ko ekaina, 9.

— «Manex Erdozaintzi-Etxart gogoan» *Euskaldunon Egunkaria*, 1094. zenb., 1994ko apirilak 29, 22-23 or. Erdozaintziaren heriotzaren 10. urteurrena gogoratuz.

— «Manex Erdozaintzi-Etxart» Jean Louis Davant, *Argia*, 1488 zenb., 1994ko ekainak 19.

— *Herria*, 2260 zenb., 1994ko ekainak 23. Erdozaintziri buruzko gehigarri berezia.

BIBLIOGRAFIA ATALAK

— Juan San Martin, *Escritores Euskéricos*. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo 1968, 79 or.

— Karmelo Etxenagusia, *Iparraldeko Euskal Idazleak*. Antologia Labayru Ikastegia, Bilbo 1981, 205 or.

— *Uhin berri: 1964-1969 bilduma*. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones, Donostia 1969, 23 or.

Aipatu behar da amaitzeko, **1989an Lehen Manex Erdozaintzi-Etxart Ipuin Sariketa** ospatu zela, Maiatz-ek ipuin hauen bilduma argitarara eman zuelarik 1990eko apirilaren 15ean.

Bestalde, 1994ko iraila eta urria bitartean Manex Erdozaintziaren heriotzaren X. urteurrena zela eta, omenaldi bat egin zaio Donapaleuko frantxiskotarren etxean. «Manex gogoan» deituriko taldearen eskutik idazle behenafartarraren obra eta pentsamendua gogora ekarri eta zabaldu nahi izan da. Horretarako, zenbait adiskidek, euskaltzalek eta idazlek Manexen bizitza, lana eta ingurugiroari buruzko mintzaldi bat burutu zuten; Euskal Herriko hainbat abeslarik ere, kantaldi luze batean parte hartu zuten idazleak argitaraturiko zenbait poemei musika ipiniz.